

BRAZÍLIA GAZDASÁGI FELEMELKEDÉSÉNEK HÁTTERE

RIGÓ MÁRTI

Kivonat: A 2000-es évek elejétől új államok felemelkedése figyelhető meg a nemzetközi rendszerben, amelyek strukturális elmozdulást irányoznak elő a nemzetközi gazdaságban és kihívás elé állítják a nemzetközi intézményeket. A legnagyobb kérdés az, hogy az új feltörekvőknek milyen szerepük és hatásuk lesz a Washington által kiépített nemzetközi rendszerre.

Kulcsszavak: Brazília – Nemzetközi rend – Amerikai Egyesült Államok – Felemelkedő hatalmak – Unilateralizmus – Multilateralizmus – Világkereskedelmi Szervezet – Mezőgazdaság.

Vázlat:

1. A mai nemzetközi rend
2. Elméletek a feltörekvő államok hatásairól a nemzetközi rendszerre
3. Világkereskedelmi Szervezet
4. Brazília agendája
5. Dél-Dél kooperáció kérdőjelekkel
6. Konklúzió

*

Az írás Kristen Hopewell,¹ Közép-Európai Egyetemen 2012. december 6-án tartott előadása² alapján készült.

Az Amerikai Egyesült Államok a II. világháború után eszmélt arra rá, hogy ki kell törnie az izolacionalizmusból és aktívan részt kell vállalni egy új nemzetközi rend kialakításában, globális elköteleződés árán is, annak érdekében, hogy a világ elkerüljön egy újabb világháborút.³ Erre a legjobb eszközt a nemzetközi intézmények jelentették, amelyek szocializációs közegként az államokat leszerelték, érdeközösséget formáltak és az addigi konfliktusos és versengő kapcsolatokból kooperatív, tárgyalásos viszonyt alakítottak ki, amelyekhez a legfőbb pénzforrás Washingtonból érkezett. Azonban a multilaterális hegemonia korszakában is megjelentek már unilaterális döntések, amelyek a Szovjetunió összeomlása után egyre inkább felerősödtek, jelezve a kiábrándultságot a nemzetközi intézmények szerepéből és a magabiztosságot, hogy a kétpólusú világ megszűnése után egyetlen szuperhatalomként tettei után nem tartozik elszámoltathatósággal, amelyet *George W. Bush* amerikai elnök szavai *Bob Woodward* amerikai újságírónak alátámasztani látszanak: „*Nem gondolom, hogy bárkinek is magyarázattal kellene szolgálnom*”.⁴ Ez az unilaterális hegemon viselkedés nemcsak a legerősebb hatalom gondolatából fakad, hanem az 1990-es években kialakult neokonzervatív körök véleménye szerint a nemzeti érdeket és biztonságot már nem lehet az adott intézmény rendszer és jogrend keretei között biztosítani, így az állam „túléléséhez” elengedhetetlen ezek áthágása. (Magyarics 2012) Azonban a 2000-es évekre új államok feltörése, nem-kormányzati szervek megerősödése volt jellemző, amelyekkel párhuzamosan elindult az Egyesült Államok egyedüli hatalmának

¹ Kristen Hopewell PhD, a *British Columbia* Egyetemen tanít, és a *Max Planck* Intézetben végzi poszt-doktori képzését. A nemzetközi kereskedelem és pénzügyek szociológiai, politikai és gazdasági aspektusai iránt érdeklődik, ezért a jelenlegi kutatásának központjában Kína, Brazília és India felemelkedése áll a Világkereskedelmi Szervezet színpadán, és az ebből következő hatások a multilaterális kereskedelmi rendszerre.

² Power shift: The rise of China, Brasil and India at the WTO (Erő eltolódás: Kína, Brazília, India felemelkedése a WTO-ban)

³ Ez a gondolat már az I. világháború alatt Woodrow Wilson elképzeléseiben is megjelent, aki egy lehetőséget látott a háborúban, amely véget vet a hibás erőegyensúly elméletének és helyettesíti azt a közösség erejével és az intézményesített békével. (Cameron 2006:6)

⁴ Idézi: Joan Hoff: *A Faustian Foreign Policy. From Woodrow Wilson to George W. Bush*. New York, Cambridge University Press, 2008. 189. o.

megkérdőjelezése, és tekintélyének hanyatlása. Az 1990-es évek közepére a hegemon stabilitás elmélete kifulladásra látszik, mivel az addig érvényes szabály, hogy az az állam, amely a nemzetközi rendszer rezsiköltségeit magára vállalja, cserébe meghatározhatja a rendszer játékszabályait, kezdi elveszíteni igazát, mivel nemcsak a felemelkedő államok kérnek szót most már a világszínpadon, hanem maga Washington is kétségbe vonta több alkalommal a rendszer szabályainak érvényességét.

Ebben az Egyesült Államok által kiépített nemzetközi rendszerben jelentek meg olyan államok, amelyeknek a felemelkedése kikezdi az amerikai hegemoniát, amely egyet jelent a globalizmus tagadásával és elvetésével, és ezzel párhuzamosan a neoliberális gazdasági modellel szembe új alternatívák jönnek létre. Brazília, Oroszország, India, Kína és a Dél-Afrikai Köztársaság (BRICS) sokat profitált a jelenlegi nemzetközi rendszerből, ennek ellenére ma már mint ellenpólus szoktunk ezekre az országokra hivatkozni, akik új modellt képesek a többi fejlődő ország számára nyújtani.

Hopewell érvelésében a BRICS országok egyszerre hordozzák magukban a konfliktusos attitűdöt és a kooperációt, amelyet legegyszerűbben egy mozgásként tudunk leírni, amelynek egyik végpontja az együttműködés, a másik pedig a konfrontáció. A mozgás pedig ezen egyenes mentén úgy változik, hogy az államnak mi áll az érdekében, ha megfelelnek neki a nemzetközi intézmények adta keretek, az érdekek egybevárosága figyelhető meg, akkor az egységet erősítik, ha viszont érdekeik mást kívánnak, akkor kilépnek ebből a keretből és harciasabb álláspontot foglalnak el. E kettőség miatt igen nehezen magyarázható csak egy nemzetközi kapcsolatok elméletével a fejlődőök hatása és szerepe a nemzetközi rendszerre, mivel a realisták meglátása szerint ezen államok fenyegetést jelentenek és a szabályok ellenében tevékenykednek, a liberálisok véleménye szerint a nemzetközi intézmények azonban segítik leszerelni a feltörekvőket, így nem jelenthetnek kihívást a mai nemzetközi rendszerre.

Christen Hopewell kutatásainak célpontjában a Világkereskedelmi Szervezet, a multilaterális kereskedelmi kapcsolatok és annak változásai állnak, amelyeket az új feltörekvő hatalmak kényszerítenek a rendszerre. A Világkereskedelmi Szervezet a világgazdaság kormányzásának legfőbb intézménye,⁵ amely segít megoldani a globális hatalmak között kialakult vitákat és ahol elsőként volt megfigyelhető a fejlődő országok erejének növekedése, érvel Hopewell. Ennek megnyilvánulását a multilateralizmus szétbomlásával szokták jellemezni, amelynek egyik kiemelkedő példája a G-20 megalakulása illetve az intézményi keretek erodálódása.

Az előadás Brazília helyzetét ismertette, mint a fejlődő világ egyik legnagyobb szószólóját, amely a WTO fordulón sincs másképp. Brazília az elmúlt 15 évben hihetetlen fejlődést produkált, amelynek leglátványosabb jele az 1999-ben mért GNP még 0,5 trillió amerikai dollár volt, addig a 2011-es adatok ennek ötszörösét mutatják, 2,5 trilliót. A rövid idő alatt lezajlott növekedés mellett figyelemreméltó a 2008-as pénzügyi válság kezelése is, amelynek okán szinte utolsóként érte el Braziliát a válság hulláma, és az első között volt képes kitörni annak hullámaiból.⁶ Ha mélyebben megnézzük tevékenységét, kitűnik, hogy érdekei nagyban egybeesést mutatnak a többi fejlődővel gazdasági, legfőképp mezőgazdasági téren, így jobban érthető a teljes elköteleződése az agrárszubszenciák leépítésében. Emellett Brazília GDP-jének 28%-t, exportjának 40%-t teszik ki a mezőgazdasági termékek, amely az „exportálj vagy meghalsz” politika kialakulását segítette elő, mivel a makrogazdasági stabilitás, ahogy az adatok is mutatják, a mezőgazdaságtól függ. Emiatt kell, hogy agresszívan lépjen fel a tárgyalásokon, azonban ezt a Globális Dél elköteleződéssel a háta mögött képes még jobban érvényre juttatni. A brazil mezőgazdaság tulajdonosi szerkezete további elmélgedésekre ad okot az agrárium jövőjét illetően, mivel a földek egy része – hivatalos adatok szerint csak 1,5%-a, de vannak, akik ennek többszörösét mondják – külföldi farmerek és befektetők kezén van, amely egyrészt megkérdőjelezi a nemzeti szuverenitást, másrészt hasznot hoz és amerikai dollárok milliárdjait a brazil gazdaságba. Ez a tendencia a jövőben növekedhet, annak ellenére is, hogy 2010-ben a brazil parlament újrainterpretált egy 1971-es törvényt, amely 5000 hektárban korlátozná a külföldiek földvásárlási jogát, amely hosszabb távon konfliktusos helyzethez vezethet a helyi és a külföldi termelők között.⁷

A G-20 megalakulásában is nemcsak az annyit hangoztatott szolidaritás a szegényekkel és az Észak-Dél szembenállás játszott fontos szerepet, hanem szüksége volt egy olyan koalícióra, amelynek a segítségével nagyobb tömeget képes a háta mögé állítani. Ezek alapján a G-20 nem tekinthető másnak, mint egy szerkezeti változásnak a WTO-n belül, amely a brazil agrárium érdekeit úgy vetíti ki, mint közös déli érdeket. Mindezek ellenére látnunk kell azt, hogy Brazília nem az Egyesült Államok által felépített

⁵ A Világkereskedelmi Szervezet (WTO) egy multilaterális kereskedelmi szervezet, amelynek célja a nemzetközi kereskedelem liberalizációja az úgynevezett tarifális kereskedelmi akadályok és a nem-tarifális kereskedelmi akadályok fokozatos leépítése illetve megszüntetése révén. A WTO 1995. január 1-jén jött létre, az 1947-ben megkötött az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) utódként. A létrehozásáról szóló nemzetközi szerződést 1994. április 16-án, Marrakeshben (Marokkó) írták alá.

⁶ Scherezade Rehman (2012): Brazil Will Only Be a Regional Economic Superpower.

⁷ Gabriel Elizondo (2012): US farmers scramble to buy Brazil's farmland.

nemzetközi rendszer ellen tevékenykedik, hanem mellette, mivel az agráriuma miatt a liberalizáció és a globális piac terjeszkedésének egyik legfőbb szószólója lett, annak érdekében, hogy gazdasági növekedését biztosítsa. Tehát a Globális Dél gazdasági szereplői a Globális Észak által kidolgozott fegyvereket – WTO, neoliberális diskurzus – használja fel az alapítók ellen, amelyet az Észak-Dél ellentétpár hangoztatásával egészít ki, megszerezve a fejlődő országok beleegyezését. Emellett fontos látni, hogy a 20. századtól a puha hatalom eszközei felé húzó diplomácia körvonalazódott ki a brazil külpolitikában, amelyek egyrésztől segélyekben jelentkezték a fejlődőek felé, másrésztől a nemzetközi együttműködés és a tárgyalásos megegyezések kaptak hangsúlyt a brazil külpolitikai retorikában, amely *Lula de Silva* elnöksége idején gazdasági erővel is párosult, jelentős háttérrel adva az eddigi retorikának. Elköteleződését a 2003-as brazil alkotmány 4. cikke tükrözi: „*a Brazil Szövetségi Köztársaság nemzetközi kapcsolatait az emberek közötti együttműködés vezeti az emberiség fejlődése érdekében*”.⁸

Azonban a Dél-Dél kooperációt nem szabad úgy látnunk, amelynek minden érdeke egybevághóságot tükröz, mivel ellentétek is vannak ebben a tömörülésben. Egy részről a közös ideológiai alap hiányzik, amely nem merülhet ki abban, hogy jobb és több lehetőséget kívánnak elérni a szegényeknek, másrésztől egymással versengő felek vannak egy régió belül, amelyek gyengítik az együttműködést. Így a kérdés teljesen nyilvánvaló, hogy meddig képesek összetartani és ez az összetartás milyen téren jelenik meg, milyen közös érdekek találhatók meg az agendájukban.

1. Táblázat: Országok sorrendje GDP szerint 2011. millió US\$)

		(PPP)*	(current US\$)**
1	Amerikai Egyesült Államok	15,075.675	14,991,300
2	Kína	11,299.987	7,318,499
3	Japán	4,444.139	5,867,154
4	India	4,420.563	1,847,976
5	Németország	3,113.927	3,600,833
6	Oroszország	2,383.364	1,857,769
7	Brazília	2,294.178	2,476,652
8	Egyesült Királyság	2,287.865	2,445,408
9	Franciaország	2,213.780	2,773,032
10	Olaszország	1,846.922	2,193,971
11	Mexikó	1,666.531	1,153,343
12	Dél-Korea	1,554.124	1,116,247

Források

* IMF (2011) Világbank (2005–2011) CIA World Factbook (1993–2011)

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_%28PPP%29

** Világbank (2011) <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD>

Konklúzió: Brazília felemelkedése nemcsak a rövid időn belül bekövetkezett gazdasági növekedésnek köszönhető, hanem egy lágyabb, kompromisszumkereső, figyelmes diplomáciának, amelynek háttérében nemcsak a közjó kiterjesztése áll a fejlődő államokra, hanem saját érdekeinek, jelen esetben a mezőgazdaságának sikeres propagálása a világszínpadon. Azonban Brazília fejlődőeket egyesítő fellépése néhol megkérdőjeleződik, így a Dél-Dél kooperációt nem lehet egy egységként kezelni, amely kellő erővel fel tudna lépni egy teljesen új világrend kialakításában, ezért az amerikai hatalom erodálása és az új kihívók megjelenése nem eredményez hirtelen jövő változást, hanem ennek a jól kiépített rendszernek az elemei a következő generációkra is átívelő amerikai hegemoniáról tesznek tanúbizonyságot. Először is, a versengés mindig jellemezte a rendszert, de amíg a hegemon nem lép fel fenyegetődzve, hanem bevonja a többieket is a folyamatokba, addig el tudja fogadtatni elsőbbségét a többiekkel. Másodsor, sokkal könnyebb fenntartani a mostani Washington által felépített rezsimit, mint átállni egy bizonytalan rendszerre, amely komoly adaptációs költségekkel járna. Ez úgy is felfogható, hogy, ha a rendszer változik, az nem azt jelenti, hogy a szereplő megszabadult a Washington által teremtett világból, hanem száműzésnek is értelmezhetjük, ahol új stratégiát és forrásokat kell meghatározni az érvényesüléshez, és ezért válik a rendszer önfenntartóvá (Romsics 2010, 13).

⁸ “...the international relations of the federative Republic of Brazil are governed...by cooperation among peoples for the progress of mankind.” Trevor Cohen (2012): The softer superpower: Brazil on the international stage.

Irodalom

Gabriel Elizondo (2012): US farmers scramble to buy Brazil's farmland.

<http://www.aljazeera.com/indepth/features/2012/09/2012913112137744956.html> (2013.01.14.)

Joan Hoff (2008): *A Faustian Foreign Policy. From Woodrow Wilson to George W. Bush.* New York: Cambridge University Press, 2008.

Kristen Hopewell (2012): New protagonists in global economics governance: Brazilian agribusiness at the WTO.

<http://catedraomc.flacso.org.ar/wp-content/uploads/2012/07/Kristen-Hopewell.pdf> (2012.12.18.)

Magyarics Tamás (2012): Állandóság és változás az Egyesült Államok külpolitikai identitásában és eszköztárában. Magyar Külügyi Intézet 2012. január

Romsics Gergely (2010): Az amerikai hegemonikus rend teorizálása a kilencvenes évek realista-liberális szintézisében. http://www.kulugyiintezet.hu/doc/files/Projektek/OTKA/OTKA_RG.pdf (2012.12.01.)

Scherezade Rehman (2012): Brazil Will Only Be a Regional Economic Superpower.

<http://www.usnews.com/opinion/blogs/world-report/2012/11/27/brazil-will-only-be-a-regional-economic-superpower> (2013.01.14.)

Trevor Cohen (2012): The softer superpower: Brazil on the international stage.

<http://www.faiobserver.com/article/softer-superpower-brazil-international-stage> (2013.01.14.)

*

<http://www.southeast-europe.org>

dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Rigó Márti: Brazília gazdasági felemelkedésének háttere. *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 3. No. 4. (2012 tél) 4 p.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő.*